Στεφάνι από ασπάλαθο - της Σόφης Θεοδωρίδου

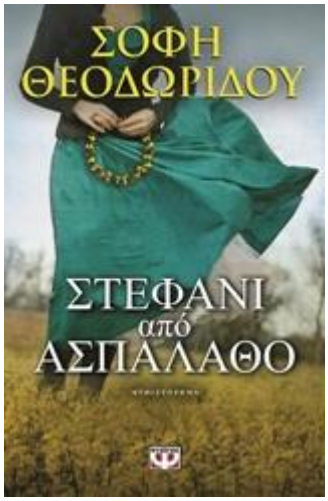

Στεφάνι από ασπάλαθο φοράει η πρωταγωνίστρια του νέου μυθιστορήματος της κυρίας Θεοδωρίδου. Μια γυναίκα που κυριολεκτικά ξεριζώνεται από το χωριό της για να ζήσει στην πόλη με τον άντρα που αγάπησε, χωρίς να γνωρίζει ότι ο Εμφύλιος σπαραγμός θα τους απομακρύνει για πολλά χρόνια, αναγκάζοντάς την να επωμιστεί βάρη κι ευθύνες πρωτόγνωρα, θυσιάζοντας την ερωτική της υπόσταση.

Η γραφή της κυρίας Θεοδωρίδου έχει βελτιωθεί πάρα πολύ και το συγκεκριμένο μυθιστόρημα με γέμισε τόσα πολλά αντιφατικά αισθήματα για τους χαρακτήρες και με τόσες λυρικές και σκληρές εικόνες που το αγάπησα θερμά. Είναι τόσο δύσκολο να γράψω εντυπώσεις χωρίς να αποκαλύψω κάποιες πτυχές της πλοκής αλλά θα κάνω μια προσπάθεια κι αν κάπου το ξεπεράσω συγχωρέστε με. Η συγγραφέας πρέπει να επαινεθεί με το δάφνινο στεφάνι της επιβράβευσης κι ίσως ο ενθουσιασμός κάπου με παρασύρει.

Έχουμε λοιπόν ένα μυθιστόρημα που το πρωταγωνιστικό ζευγάρι το χωρίζει η Ιστορία. Το δράμα τους εξελίσσεται στη δεκαετία του 1940 αλλά γιγαντώνεται στα δύσκολα χρόνια αυτής του 1950. Η Κασσιανή ζει ήρεμα, τυπολατρικά και χωρίς ενθουσιασμό σε χωριό της δεκαεατίας του 1930. Ο αυστηρός, δυσκοίλιος, γραμματιζούμενος θεολόγος και ιεροκήρυκας πατέρας της διαφεντεύει με τον τρόμο και τα θρησκευτικά πιστεύω τις δύο του κόρες. Ώσπου στο γειτονικό σπίτι έρχεται ο ανιψιός Λυκούργος για να διαβάσει για τις εξετάσεις απερίσπαστος και ο έρωτας τρυπώνει ανάμεσα στην Κασσιανή και στον υποψήφιο φοιτητή. Δίνεται η ευκαιρία λοιπόν στην κυρία Θεοδωρίδου να μας δείξει με την άφθαστη μαστοριά της τις δύσκολες κοινωνικές συνθήκες για μια γυναίκα που μεγαλώνει στο χωριό, ένα πλάσμα ταμένο να κάνει δουλειές, κλεισμένο στο σπίτι, που δε σηκώνει κεφάλι σε ξένο άνθρωπο και δε βγαίνει από το σπίτι παρά μόνο τις Κυριακές και τις εορτές.

Με τη συγκλονιστική ανατροπή που με άφησε άφωνο και ως εξέλιξη και ως περιγραφή, η Κασσιανή και ο Λυκούργος καταφεύγουν στην κοντινή πόλη (αν κατάλαβα καλά μάλλον είναι ο Βόλος, ίσως και όχι) για να ζήσουν τη ζωή τους, ξαφνιασμένοι και οι δύο από το αναπάντεχο.Η οικογένεια του μέλλοντα συζύγου της δεν υποδέχεται την Κασσιανή καθόλου καλά και έτσι ξεκινάει ένα νέο μαρτύριο για την κοπέλα. Ειδικά από τη στιγμή που ο Λυκούργος εντάσσεται στον κομμουνισμό και ξεσπάει ο πόλεμος, τα πράγματα γίνονται χειρότερα.

Αυτή είναι μόνο η αρχή του υπέροχου μυθιστορήματος, ένα συγκλονιστικό κείμενο για τη γυναίκα που υποτάσσεται στη μοίρα και στη θέληση του άντρα της, που ακροβατεί ανάμεσα στα πρέπει του συζύγου και στα θέλω του παιδιού της, ανάμεσα στα λόγια του κόσμου και στην πραγματικότητα του δικού της σπιτιού. Η Κασσιανή περιβάλλεται από καλούς και κακούς ανθρώπους, κουράζεται, ταλαιπωρείται αλλά αυτό δεν είναι τίποτα σε σύγκριση με όσα ζει λόγω του βάρους της σκιάς του κομμουνιστοσυμμορίτη άντρα της, κάτι που η γειτονιά δε θα συγχωρέσει εύκολα. Ο Εμφύλιος και οι συνέπειές του χωρίζουν το ζευγάρι, χωρίς γράμμα, χωρίς γραφή, η Κασσιανή μεγαλώνει, ωριμάζει, αντρώνεται, ατσαλώνεται, σκληραίνει, υφίσταται εξευτελισμούς, ερωτικές επιθέσεις ως απροστάτευτη γυναίκα αλλά είναι όρθια εκεί, όχι να περιμένει μάταια την επιστροφή ενός ανθρώπου που πρώτος την ξέγραψε αλλά να αγωνίζεται να μεγαλώσει αξιοπρεπώς και με σωστά εφόδια την κόρη της.

«Πέρασαν μέρες, μήνες, χρόνια από κείνη τη μέρα κι απόμεινε η ελπίδα της να βολοδέρνει αστήριχτη στο διάβα του καιρού και να μαραίνεται ολόστεγνη. Δεν ήταν εύκολο να κρατηθεί ολάνθιστη, χωρίς επιπλέον ευοίωνες ειδήσεις. Κι η αλήθεια είναι πως μαράθηκε αργά, αναμενόμενα, δίχως επώδυνες διαψεύσεις. Έσβησε απλά και ταπεινά, άηχα θα 'λεγε κανείς, πέρα από κάποια οδυνηρά ξεσπάσματα σε νύχτες αγρύπνιας. Είχε μάθει να ζει δίχως αυτόν και θα συνέχιζε έτσι τη ζωή της, νυμφευμένη ανύμφευτη, να αναμένει την επανασύνδεση ως άλλη Πηνελόπη, της ραπτομηχανής, στη δική της περίπτωση κι όχι του αργαλειού. Έβριθε, εξάλλου, από Πηνελόπες τούτος ο τόπος από την εποχή του Ομήρου» (σελ. 332).

Δυνατές σκηνές, καθαροί διάλογοι, υπέροχες λυρικές περιγράφες που πότε ζωγραφίζουν με όμορφα χρώματα την ιστορία και πότε τη μουντζουρώνουν, άνθρωποι που ξεγυμνώνονται μπροστά στον αναγνώστη, με τα καλά τους και με τα στραβά τους, αλλαγές στην Ιστορία που ενσωματώνονται στην καθημερινότητα των χαρακτήρων, χωρίς να κουράζουν ή να συνταιριάζονται με το ζόρι, όλα αυτά δείχνουν πόσο ωρίμασε η πένα της λατρεμένης συγγραφέως και πως εξακολουθεί να είναι ικανή, χωρίς να επαναλαμβάνεται ή να κουράζει τον αναγνώστη της, να ταξιδεύει τον άνθρωπο που θα εμπιστευτεί το γραπτό της σε άλλες εποχές με ενάργεια και σεβασμό.

«Η χώρα και η πόλη ανασύντασσαν στο διάστημα αυτό τις δυνάμεις τους, η καθημερινότητα επέστρεφε αργά μα σταθερά, πόνοι, καημοί και πίκρες μαραίνονταν στο καμίνι της, μέχρι που μια μικρή σπίθα τα ξανάφερε όλα στο προσκήνιο. Οι πληγές υπαρκτές ακόμα αγωνίζονταν να σχηματίσουν κακαδο» (σελ. 332).

Ίσως οι τόσες πολλές κακουχίες, οι τόσες ευτυχισμένες στιγμές, η αγωνία να κρατηθεί το ενδιαφέρον του κοινού από μια σχετικά στατική πλοκή (πόσα πράγματα μπορούν να γίνουν στη ζωή μιας γυναίκας που αγωνίζεται για το μεροκάματο και μεγαλώνει μόνη ένα παιδί για πάνω από 10 χρόνια, παντρεμένη-ζωντοχήρα ή ακόμη και παντρεμένη-χήρα;) να δημιούργησαν την «κοιλιά» που κάνει το μυθιστόρημα κάπου προς το τέλος, κάτι που με ενόχλησε κάπως, σύντομα όμως μια νέα ανατροπή, τραγική, απαράδεκτη, ακατανόητη, δίνει την οριστική μαχαιριά στη ζωή της Κασσιανής και με γέμισε οργή. Ζει τελικά ο άντρας της; Αν ναι, γιατί δε φάνηκε τόσα χρόνια, εφόσον τα πράγματα στην Ελλάδα ημέρευαν σιγά σιγά, έστω και υπό άγριες συνθήκες; Αν όχι, πού χάθηκε και γιατί; Τι αποφάσεις πήρε στη ζωή του που έντυσαν με συνέπειες ακόμη και τη γυναίκα του;

Κλείνοντας, θα τονίσω ότι, όσο ολοκληρωμένος χαρακτήρας ήταν η Κασσιανή, λιγότερο προσεγμένος ήταν ο χαρακτήρας του Λυκούργου. Φιλομαθής, με όνειρα και σπουδές, πήρε την ευθύνη των πράξεών του και των συναισθημάτων του, αντρώθηκε μέσα σε μια φοβερή στιγμή, ασπάστηκε τον κομμουνισμό κι από τότε διαλύθηκαν όλα. Πίνει νερό στο όνομα μιας ιδεολογίας που διώχτηκε από την Ιστορία και αποδεδειγμένα ήταν ανεδαφική (πολύ σκληρή η σκηνή με τις θαμμένες λίρες, που ο Λυκούργος ήθελε να τις δώσει στον αγώνα και η Κασσιανή να τις κάνει γάλα για το παιδί της), εξαφανίζεται από τη ζωή της και καλά αγωνιζόμενος για ένα καλύτερο κοινό τους αύριο και μετά τι; Οι σελίδες που έδωσαν φως στη ζωή του στο Παραπέτασμα μου φάνηκαν αδικαιολόγητες, εκτός κι αν ήταν όντως τόσο δειλός και ρίψασπις ζωής που κατάφερε η συγγραφέας να μου μεταλαμπαδεύσει αυτά τα αισθήματα όχι από λιγότερη αγάπη ή αμέλεια για τον χαρακτήρα του Λυκούργου αλλά από συγγραφική δεινότητα. Δηλαδή δεν προχειρόγραψε τον πρωταγωνιστή της αλλά τον έντυσε με μελανά χρώματα για να δώσει έναν διαφορετικό από τους συνηθισμένους άνθρωπο. Και τα κατάφερε. Τον μίσησα. Τάχτηκα με το πλευρό της Κασσιανής και εναντιώθηκα με τον τρόπο ζωής του Λυκούργου εκεί στα ξένα. Το τέλος όμως θα είναι σκληρό για όλους, αναγνώστη και πρωταγωνιστές.

Το «Στεφάνι από ασπάλαθο», τα Πέτρινα χρόνια της λογοτεχνίας, είναι ένα κείμενο για τη γυναικεία ψυχοσύνθεση που καλείται να παραμείνει γυναίκα, άνθρωπος και μάνα σε δύσκολες συνθήκες, ένα κείμενο για τον ρομαντικό που παρασύρεται από ρεύματα, αφήνοντας πίσω του στόματα άθρεφτα, τάχα μου με το ελαφρυντικό της ιδεολογίας και του καλύτερου αύριο, ένας κόλαφος για τις κλειστές κοινωνίες που με χαρά βγάζουν τα μάτια του άλλου πριν βγουν τα δικά τους. Σκληρό, ρομαντικό, αληθινό, κοινωνικό, ένα ψυχολογικό αριστούργημα.

Πάνος Τουρλής